

Eesti keele õigekirja põhireeglid

2025

SISUKORD

Eesti keele õigekirja põhireeglid	5
Üldreeglid	6
REEGEL 1. Eesti tähestiku reegel	6
Häälikute märkimise reeglid	6
REEGEL 2. Häälikupikkuse üldreegel	7
REEGEL 3. Kaashäälikuühendi reegel	7
REEGEL 4. <i>k, p, t</i> kirjutamise reegel	8
REEGEL 5. <i>k, p, t</i> pikkuse reegel	8
REEGEL 6. Sõnaalgulise <i>h</i> reegel	8
REEGEL 7. <i>h</i> pikkuse reegel.....	8
REEGEL 8. <i>i</i> ja <i>j</i> -i reegel	9
REEGEL 10. <i>f</i> -i ja <i>š</i> pikkuse reegel	9
REEGEL 11. Ühesilbiliste sõnade reegel.....	10
REEGEL 12. Mitmesilbiliste sõnade pea- või kaasrõhulises lõppsilbis <i>k, p, t, f</i> -i ja <i>š</i> märkimise reegel	10
REEGEL 13. Liitsõnaosade piiril häälikute märkimise reegel	11
REEGEL 14. <i>ki/gi</i> -rõhuliite reegel.....	11
REEGEL 15. Tüve ja tuletusliite piiril häälikute märkimise reegel	11
Muud täheortograafia reeglid	12
REEGEL 16. Silbitamisreegel.....	12
REEGEL 17. Poolitamisreegel.....	12
REEGEL 18. Võõrsõnade häälduspärasuse reegel.....	12
REEGEL 19. Võõrnimede kirjutamise üldreegel.....	13
REEGEL 20. Tsitaatsõnade reegel	13
REEGEL 21. Nimetuletiste reegel.....	14
Algustähereeglid	15

REEGEL 22. Nimetuse algustähe reegel	15
REEGEL 23. Nime algustähe reegel.....	15
REEGEL 24. Pealkirjareegel.....	16
REEGEL 25. Lause algustähe reegel.....	16
Kokku- ja lahkukirjutuse reeglid	17
REEGEL 26. Tähenduse põhjal kokkukirjutamise reegel.....	17
REEGEL 27. <i>ne-</i> ja <i>line</i> -liiteliste omadussõnade kokkukirjutamise reegel.....	18
REEGEL 28. Põhiarvsõnade kokkukirjutamise reegel	18
REEGEL 29. Tegusõnade lahkukirjutamise üldreegel.....	19
REEGEL 30. Liittepusõnade kokkukirjutamise reegel	19
REEGEL 31. Kesksõnalise järelosaga omadussõnade kokkukirjutamise reegel	19
REEGEL 32. Ühend- ja väljendtepusõnadest moodustatud käänd- ja määrsõnade kokkukirjutamise reegel.....	20
REEGEL 33. Kohanimede kokku- ja lahkukirjutamise reegel.....	20
Arvukirjutuse reeglid.....	21
REEGEL 34. Järgarvu numbriga kirjutamise reegel.....	21
REEGEL 35. Numbriga kirjutatud arvu käänamise reegel	21
REEGEL 36. Numbriga kirjutatud arvude tühikuga eraldamise reegel	22
Kirjavahemärkide reeglid.....	22
Lause kirjavahemärkide reeglid	22
REEGEL 37. Punkti reegel.....	22
REEGEL 38. Punkti ärajätmise reegel	23
REEGEL 39. Küsimärgi reegel	23
REEGEL 40. Hüüumärgi reegel	23
REEGEL 41. <i>des-</i> ja <i>mata</i> -lauselühendi koma reegel	24
REEGEL 42. <i>nud-</i> ja <i>tud</i> -lauselühendi koma reegel.....	24
REEGEL 43. Tegusõnata lauselühendi koma reegel	24
REEGEL 44. Kõrvallause koma reegel.....	25
REEGEL 45. Rindlause koma reegel	25
REEGEL 46. Koondlause koma reegel	25

REEGEL 47. Kiilukoma reegel	26
REEGEL 48. Järellisandi ja -täiendi koma reegel	26
REEGEL 49. Eestäiendite ja -lisandite koma reegel	27
REEGEL 50. Määruste koma reegel	27
REEGEL 51. Otsekõne jutumärkide reegel	28
REEGEL 52. Kooloni reegel.....	28
REEGEL 53. Ühepoolse mõttekriipsu reegel	28
REEGEL 54. Kahepoolsete mõttekriipsude reegel	29
REEGEL 55. Ümarsulgude reegel.....	29
REEGEL 56. Mõttepunktide reegel	29
Sõna kirjavahemärkide reeglid	30
REEGEL 57. Ülakoma reegel.....	30
REEGEL 58. Kaldkriipsu reegel	30
REEGEL 59. Ühendava sidekriipsu reegel.....	31
REEGEL 60. Asendava sidekriipsu reegel	31
REEGEL 61. Eraldava sidekriipsu reegel	31
REEGEL 62. Arvukirjutuse kirjavahemärkide reegel	32
REEGEL 63. Väiketähtlühendite kirjavahemärkide reegel.....	32

Eesti keele õigekirja põhireeglid

Siin on eesti keele õigekirjareeglite tuumikosa ehk põhireeglid, mida vajab iga eesti keele kasutaja ja mille omandamist eeldatakse õpilastelt vähemalt gümnaasiumi lõpuks. Esitatud on reeglid ning neid täpsustavad märkused ja sõnaseletused.

Põhireeglitest jäävad välja spetsiifilisemad juhised ja näpunäited, mida vajavad eeskätt keerukamate, nt erialaste tekstide loojad või toimetajad. Need juhised on leitavad EKI teatmiku õigekirjalisast ja muudest allikatest.

Põhireeglid lähtuvad kehtivast õigekirjatavast, reeglite esitust ja sõnastust on üksikjuhtudel täpsustatud ja lihtsustatud.

„Eesti keele õigekirja põhireeglid“ sobivad aluseks, millest lähtuda koolis õigekirja õpetamisel.

Põhireeglid on koostanud Eesti Keele Instituut, suurema osa reegleid on kirjutanud Peeter Päll ja Maire Raadik.

Tekst on läbi arutatud rühma emakeeleõpetajatega ja emakeeleõpetuse metoodikutega, sh Merilin Aruvee, Anneli Oidsalu, Luule Oppi, Karin Pollimann, Monika Undo, Maris Vaher, Tiia Vainula. Kogu teksti on redigeerinud toimkond koosseisus Peeter Päll, Maire Raadik, Külli Habicht, Margit Langemets.

Põhireeglid on heaks kiitnud Emakeele Seltsi keeletoimkond 6. märtsil 2024.

Kuidas viidata?

Eesti keele õigekirja põhireeglid. Koostanud Peeter Päll ja Maire Raadik. Eesti Keele Instituut 2025. [lisada veebiaadress] (vaadatud PP.KK.AAAA).

Üldreeglid

REEGEL 1. Eesti tähestiku reegel

Eesti keel kasutab ladina kirja. Eesti-ladina tähestikus on 32 tähte – Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Šš, Zz, Žž, Tt, Uu, Vv, Ww, Õõ, Ää, Öö, Üü, Xx, Yy – ja teised lisamärkidega tähed, mida ladina tähestikuga keelte sõnade ja nimede kirjapanekuks on tarvis, nt Á, À, Ã, Ä, Å.

Märkus 1. Eesti tähestik kitsamas mõttes sisaldab üksnes tähti, mida kasutatakse eestikeelsete sõnade kirjapanekuks ja millel on kindel hääldus: Aa, Bb, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Rr, Ss, Šš, Zz, Žž, Tt, Uu, Vv, Õõ, Ää, Öö, Üü. Sealhulgas on neli tähte (F, Š, Z, Ž), mis esinevad üksnes võõrsõnades (võõrsõnatähed).

Märkus 2. C, Q, W, X, Y on eesti kirjaviisi seisukohalt võõrtähed, sest neid kasutatakse üksnes võõrkeelsete sõnade ja nimede kirjapanekuks ning neid hääldatakse vastava keele reeglite kohaselt.

Häälikute märkimise reeglid

Need reeglid kirjeldavad eesti häälduspärase kirjaviisi üldpõhimõtteid, st kuidas üksikuid häälikuid ja nende pikkust kirjas märkida.

Järgnevad üldised sõnaseletused, mis on vajalikud selle peatüki mõistmiseks.

Häälik on kõne kõige väiksem kuuldeliselt eristatav hääldusüksus. Häälikut saab hääldada ja kuulda, kirja pannakse see tähe abil, nt *a* esindab [a]-häälikut.

Täishäälik on häälik, mille moodustamisel pääseb õhuvool suust välja takistusteta. Eesti täishäälikuid märgivad tähed *a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü*. Vrd kaashäälik.

Täishäälikuühend ehk diftong on eri täishäälikute ühend sama silbi piires, nt *au* sõnas *kaup*, ent mitte sõnas *karaul* [*kara-ul*].

Kaashäälik on häälik, mille hääldamisel tekitatakse suus õhuvoolele kas täielik (vt sulghäälik) või osaline takistus. Eesti kaashäälikuid märgivad tähed *b, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, š, z, ž, t, v*. Vrd täishäälik.

Kaashäälikuühend on eri kaashäälikute ühend (silbipiiri arvestamata).

Kaashäälikuühendeid märgivad nt täheühendid *kr* sõnas *kriit*, *pt* sõnas *optiline*, *rst* sõnas *varsti*.

Sulghäälik on liik kaashäälikuid, mille hääldamisel on suus õhuvool täielikult takistatud.

Eesti sulghäälikuid märgivad tähed *k, p, t, g, b, d*.

Heliline häälik on häälik, mille hääldamisel häälekurrud võnguvad. Helilisi häälikuid märgivad eesti keeles tähed *a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü* (kõik täishäälikud); *j, l, m, n, r, v* (kaashäälikud).

Helitu häälik on häälik, mille hääldamisel häälekurrud ei võngu. Helituid häälikuid märgivad eesti keeles tähed *b, d, g, h, k, p, s, t*, võõrsõnades *f, š, z, ž*.

REEGEL 2. Häälikupikkuse üldreegel

Lühikesi häälikuid kirjutatakse ühe tähega, pikki häälikuid kahe tähega. Nt *rida* (lühike *i*) – *riida* (pikk *i*), *kala* (lühike *l*) – *kalla* (pikk *l*).

Erand: häälikute puhul, mida märgivad tähed *k, p, t, s, h, f, š*, on kõrvalekaldeid üldreeglist, vt reeglid 4, 5, 7, 9, 10 ja 12 allpool.

Märkus. Välja arvatud sulghäälikud, *f* ja *š*, ei tehta kirja pildis vahet II ja III vältel, nt II-välteline *kalla* ('teatud lill') ja III-välteline *kalla* ('vala') kirjutatakse ühtmoodi.

REEGEL 3. Kaashäälikuühendi reegel

Kaashäälikuühendis kirjutatakse iga häälik tema pikkusest olenemata ühe tähega, nt *sink, lõplik, linlane, türanlik*.

Erandid: a) lahknevusi sellest reeglist on s-iga lõppevates kaashäälikuühendites (nt *kirss*, vt reegel 9), b) liitsõnaosade piiril (nt *pannkook*, vt reegel 13), c) *ki/gi*-rõhuliite ees (nt *kottki*, vt reegel 14), d) tuletusliite ees, mille puhul tüve lõpphäälik langeb kokku tuletusliite algushäälikuga (nt *keskkond, modernne*, vt reegel 15).

REEGEL 4. k, p, t kirjutamise reegel

Sõna algul kirjutatakse *k, p, t*, mitte *g, b, d* (nt *karm, paar, tants*). Niisamuti kirjutatakse helitute häälikute kõrval *k, p, t*, mitte *g, b, d* (nt *miks, raske*).

Erandid: a) vöõrsõnades (nt *baar, gaas, diivan, gangster, fosgeen*), b) liitsõnaosade piiril (nt *kõrgsoo, põldhiir*, vt reegel 13), c) tuletusliite ees (nt *jalgsi*, vt reegel 15), d) *ki/gi*-rõhuliite ees (nt *kumbki*, vt reegel 14).

REEGEL 5. k, p, t pikkuse reegel

Lühikesi sulghäälikuid sõna sees ja lõpus märgivad *g, b, d* (nt *vagu, saba, rida, saag, loeb, siid*). Kaashäälikuühendis, mille muud häälikud on helilised, märgivad lühikesi sulghäälikuid samuti *g, b, d* (nt *sõbrad, valge, inglise*). Pikki sulghäälikuid märgivad üldjuhul *k, p, t* (nt *tõke, jope, mõte, valik, nõöp, raamat*). Kui *k, p, t* järgnevad III-värtelises silbis lühikesele täishäälikule ega kuulu kaashäälikuühendisse, siis kirjutatakse *kk, pp, tt* (nt *ikka, appi, mitte*).

Märkus. Sõna alguses, samuti helitu hääliku kõrval kirjutatakse *k, p, t* (vt reegel 4).

REEGEL 6. Sõnaalgulise h reegel

h kasutamine sõna algul lähtub kirjakeele traditsioonist. Nt *haavik, hing, hüppama*. On sõnapaare, milles *h* eristab tähendusi, nt *arutama – harutama, õng – hõng*.

Märkus. Sõnaalguline *h* on suures osas eesti murretes kadunud, seetõttu tugineb *h*-alguliste sõnade kirjpilt eeskätt kokkuleppele, mitte tegelikule hääldusele.

REEGEL 7. h pikkuse reegel

Pikk *h* kirjutatakse lühikese täishääliku järel kahe tähega (nt *epohh, tšehhi, ahhaat*), pika täishääliku või diftongi järel ühe tähega (nt *psüühika, auh*).

Erandid: *ah, aitäh, jah, kah, köh, mõh, noh, näh, oh, soh, säh, tohoh, uh*; rööpselt ühe ja kahe *h*-ga *a(p)tsih(h), pah(h), puh(h), päh(h), trah(h)*.

Märkus. Kui *h* kuulub kaashäälikuühendisse, kehtib reegel 3 (kaashäälikuühendi reegel, nt *õhk, bronh*).

REEGEL 8. *i* ja *j*-i reegel

Silbi algul kirjutatakse *j* (nt *jalg, oja*), silbi lõpul *i* (nt *vai*), siirdehäälikut ei kirjutata (nt *vai* : *vaia*, mitte *vaija*).

Erandid: a) mõne omasõna lühikeses sisseütlevas (nt *majja, ojja*), b) *j*-algulise tuletusliite korral (nt *käija* 'see, kes käib', vrd *käia* 'jalutada', *savijas*).

Märkus 1. Mõne võõrsõna puhul ilmneb *i* ja *j*-i vaheldust: kui rõhk on esisilbil, siis on kasutusel *j* (nt *materjal*), kui rõhk on tagapool, siis *i* (nt *materiaalne*).

Märkus 2. Häälduses ilmneb *i* ka pika *üü* puhul, kui järgneb mingi muu täishäälik, nt *müüa* [müia], *hüüumärk* [hüiumärk]; kirjapilt seda ei kajasta.

Sõnaseletus. Siirdehäälik on häälik, mis tekib häälduses kahe hääliku piiril, nt sõna *kaua* hääldub [kauwa] ja *täielik* [täijelik].

REEGEL 9. *s*-i pikkuse reegel

Lühikest *s*-i märgitakse ühe tähega, pikka *s*-i üldjuhul kahe tähega, nt *asi, passima, kauss, hõissa*. Kaashäälikuühendis, mille esimene liige on *l, m, n, r, v* ja teine pikk *s*, märgitakse pikka *s*-i samuti kahe tähega, välja arvatud juhul, kui järgneb veel üks kaashäälik. Vrd *varss*, aga *varsti*.

Märkus 1. Pika *s*-i kirjutamine eespool nimetatud ühendites on kaashäälikuühendi reegli (reegel 3) suhtes erandlik.

Märkus 2. Kolme kaashääliku ühendis ei tee kirjapilt lühikesel ja pikal *s*-il vahet, vrd *mõrsja* (lühike *s*) ja *hirsjas* ('hirsitaoline', pikk *s*).

REEGEL 10. *f*-i ja *š* pikkuse reegel

f-i ja *š* pikkust märgitakse nii nagu *k, p, t* pikkust: üldjuhul kirjutatakse *f* ja *š* ühe tähega (nt *harf, efekt, punš, brošüür*). Kui *f* ja *š* järgnevad III-värtelises silbis lühikesele täishäälikule ega ole kaashäälikuühendi osa, kirjutatakse *ff, šš* (nt *šeffi, dušši*, vrd II vältes *šefi, duši*).

REEGEL 11. Ühesilbiliste sõnade reegel

Ühesilbilises sõnas on vähemalt üks häälik pikk. Sõna pannakse kirja nii, nagu kirjutataks III-värtelist silpi, nt *maa, sai, pood, kapp, kaup*.

Erandid: *ma, sa, ta, me, te, nad; mu, su, ja* (sidesõna), *ju, ka, va; mul, sul, tal, kel, mil, sel, tol, mus, sus, tas, ses, tos; kas, kes, kus, mis, las; on; et*. Vt ka erandeid *h* pikkuse märkimise reegli (reegel 7) all.

Märkus 1. Häälikute pikkusi märgitakse ühesilbilistes sõnades niisamuti nagu kolmandavärtelistes kahesilbilistes sõnades, nt *kell* – vrd (vaatas) *kella*, *morss* – vrd (jõi) *morssi*.

Märkus 2. Sellele reeglile ei vasta sõnad, milles pikka häälikut kirja pildis ei märgita, nt *don, pan*. Reeglile vastava kirja pildi saab, kui pikendada mõnda häälikut, nt *hub* → *huub*; samuti on võimalik tekitada *i*-lõpuline lisasilp, nt *blog* → *blogi*.

REEGEL 12. Mitmesilbiliste sõnade pea- või kaasrõhulises lõppsilbis k, p, t, f-i ja š märkimise reegel

Mitmesilbilises sõnas, mille lõpus on lühikese täishääliku järel *k, p, t, f, š*, kirjutatakse lõpphäälik ühe tähega, kui lõppsilp on kaasrõhuline, nt *saarestik, piiskop, kabinet, tšaardaš*, või kahe tähega, kui lõppsilp on pearõhuline, nt *šašlõkk, eskalopp, minarett, pilaff, lavašš*.

Märkus 1. Kaas- ja pearõhu paiknemine on tinglik. Võõrsõnade kirja pilt reeglistati põhiliselt 1930. aastate alguses. Pearõhu paiknemist määratleti tollase arusaama kohaselt kas esi- või lõppsilbil. Kolmesilbilistes sõnades on rõhu asukoht kõikuv, nt sõnu *eskalopp* ja *minarett* võib hääldada ka esisilbirõhuga. Niisamuti on tinglik *lik-*, *stik-* jm selliste liidete kaasrõhulisus, tänapäeva keeles on need enamasti rõhutatud silbid.

Märkus 2. Neil sõnadel, mille lõpus on ühekordne *k, p, t, f, š*, tuleb kahe tähega kuju esile nt osastava vormis (nt *saarestikku, piiskoppi, kabinetti, tšaardašši*).

Sõnaseletus 1. Pearõhuline silp on sõna hääldamisel kõige esilduval silp. Eesti keeles on pearõhk harilikult esimesel silbil.

Sõnaseletus 2. Kaasrõhuline silp on sõna hääldamisel pearõhulisest silbist nõrgemini esilduv silp, mida võib sõnas olla mitu. Eesti keeles on kaasrõhk sageli kolmandal silbil.

REEGEL 13. Liitsõnaosade piiril häälikute märkimise reegel

Liitsõna moodustamisel säilitavad selle koostisosad oma algse kirja pildi, nt *põhikool*, *kõrgkool*, *tippkool*.

Märkus 1. Liitsõnaosade piiril reegel 3 (kaashäälikuühendi reegel) ei kehti.

Märkus 2. Kui kõrvuti satuvad kolm või neli sama tähte, võib liitsõnaosade vahele lisada loetavuse huvides sidekriipsu, nt *üleelmine* ~ *üle-eelmine*.

REEGEL 14. ki/gi-rõhuliite reegel

ki- või *gi-*liite lisamisel sõnale sõna enda kirja pilt ei muutu. Kui sõna lõpeb helilise häälikuga, kirjutatakse *-gi*, kui helitu häälikuga, siis *-ki*, nt *ikkagi*, *varengi*, *tammgi*, *küllaltki*, *passki*, *kokkki*.

Märkus 1. Sõna ja rõhuliite piiril reegel 3 (kaashäälikuühendi reegel) ei kehti (nt *kottki*), niisamuti reegel 4 (*k*, *p*, *t* kirjutamise reegel, nt *kumbki*).

Märkus 2. Helituid häälikuid märgivad *b*, *d*, *f*, *g*, *h*, *k*, *p*, *s*, *š*, *z*, *ž*, *t*; helilisi häälikuid kõik täishäälikud ja *j*, *l*, *m*, *n*, *r*, *v*.

REEGEL 15. Tüve ja tuletusliite piiril häälikute märkimise reegel

Tuletusliite lisamisel sõnatüvele kehtib üldiselt reegel 3 (kaashäälikuühendi reegel, nt *linn* + *-lane* → *linlane*), välja arvatud juhul, kui tüve lõpphäälik ja liite algushäälik langevad kokku (nt *kesk-* + *-kond* → *keskkond*), aga ei kehti reegel 4 (*k*, *p*, *t* kirjutamise reegel, nt *kild* + *-kond* → *kildkond*).

Märkus. Tüve ja tuletusliite piiril võib kõrvuti esineda kolm sama tähte, nt *makrelllased*, *koralllased*.

Sõnaseletus. Tüvi on sõna osa, mis jääb järele, kui sellest lahutada tuletusliide või käändelõpp.

Muud täheortograafia reeglid

REEGEL 16. Silbitamisreegel

Silbitamisel peab silpi kuuluma vähemalt üks täishäälik; täishäälikutevaheline kaashäälik või kaashäälikuühendi viimane häälik alustab järgmist silpi, nt *i-sa*, *kur-gus*, *krist-la-ne*.

Märkus. Silbitamisel arvestatakse liitsõnaosade piire (nt *ü-les-an-ne*), samuti ühe häälikuna häälduvaid tähejärjendeid tsitaatsõnades ja võõrnimedes (nt *cre-scen-do*, *Me-phis-to*). Võib arvestada ka sõnaosade piire võõr- ja tsitaatsõnades ning võõrnimedes (nt *mik-ro-skoop* või *mik-ros-koop*, *Neu-stadt* või *Neus-tadt*).

REEGEL 17. Poolitamisleegel

Sõna võib poolitada mis tahes silbipiiri kohalt, välja arvatud juhul, kui eelmise rea lõppu või järgmise rea algusse jääks üksainus ühetäheline silp. Nt saab poolitada *kara-uul*, *lau-ale*, ei saa aga poolitada *isa*, *usin*, *luua*, *auul*.

Märkus. Poolitamisel on tavaks lähtuda loetavusest, sh arvestada sõnaosade piire (nt *kaug-istung*, *rünk-sajupilved*).

REEGEL 18. Võõrsõnade häälduspärasuse reegel

Võõrsõnu kirjutatakse häälduspäraselt, st lähtekeele lihtsustatud häälduse alusel eesti kirjaviisi reeglite kohaselt.

Sõnaseletus. Võõrsõna on keeles täielikult kodunemata laensõna, milles on võõraks peetavaid struktuurijooni, nt *g*, *b*, *d* sõna algul, tähed *f*, *š*, *z* ja *ž*, rõhu paiknemine järgsilbil.

REEGEL 19. Võõrnimede kirjutamise üldreegel

Võõrkeelte isiku-, koha- jm nimesid kirjutatakse nii nagu lähtekeeles: ladinakirjalisest keelest võetakse need üle muutmata kujul, säilitades diakriitilised märgid, muukirjalisest keelest kirjutatakse nimed reeglite järgi ümber ladina kirja. Nt *Aix-en-Provence* (prantsuse), *Almatõ* (kasahhi), *Gdańsk* (poola), *Kyōto* (jaapani).

Erandid: a) traditsioonilised eestikeelsed kohanimed (nt *Riia*), sh mugandatud nimed (nt *Berliin*), tõlkenimed (nt *Tulemaa*); b) üksikud ajalooliste isikute, eeskätt valitsejate nimed (nt *Peeter I*), samuti usuga seotud nimede kanoonilised vasted (nt *Peetrus*, *Ristija Johannes*).

Märkus 1. Erandina määratletud nimede asemel või kõrval võib alati kasutada ka lähtekeeles nimekujusid vastavalt üldreeglile, näiteks nimekujude *Bukarest*, *Kopenhaagen*, *Peking* ja *Kiiev* asemel sobivad ka *București*, *København* (reeglipärased ladinatähelised nimed), *Beijing* ja *Kōjiv* (reeglipärased ümberkirjutused).

Märkus 2. Ümberkirjutusreeglid otsustatakse eraldi iga muukirjalise keele jaoks, kasutusel on nii rahvusvahelisi kui ka üksnes eesti keele jaoks loodud reegleid.

Sõnaseletus. Diakriitiline märk ehk diakriitik on tähe peale, alla, sisse, kõrvale pandud või tähest läbi tõmmatud lisamärk, mis muudab tähe tähendust. Diakriitikutega tähed on nt *ā*, *č*, *đ*, *ķ*, *ø*, *š*.

REEGEL 20. Tsitaatsõnade reegel¹

Tsitaatsõna kirjutatakse ümbritsevast tekstist erineval viisil, säilitades lähtekeelse kuju, sh diakriitilised märgid (nt *crème brûlée*). Mitteladinakirjalisest keelest pärit sõnu kirjutades järgitakse samu reegleid, mis kehtivad selle keele nimede kohta.

Märkus 1. Tsitaatsõnade eristamiseks ümbritsevast tekstist võib kasutada nt kaldkirja (püstkirjalises tekstis), püstkirja (kaldkirjalises tekstis), lainelist allajoonimist (käsitsi kirjutatud tekstis). Käänamisel lisanduv türevokaal, käändelõpp vms kirjutatakse tavakirjas (nii nagu muu tekst) ja eraldatakse ülakomaga, nt mängime *bowling*’ut. Liitsõna moodustatakse sidekriipsu abil, nt *bowling*’u-saal.

Märkus 2. Traditsiooniliselt on tsitaatkeelendena käsitatud ka mõningaid eesti kirjapildile vastava hääldusega sõnu ning väljendeid, nt ladina (*alias*, *alter ego*, *pro forma*) ning hispaania ja itaalia kokandus-, muusika- jm termineid (*tapas*, *al dente*, *allegretto*). Samuti

¹ Selles reeglis on näited jäetud erandlikult püstkirja ja kursiivi kasutatud üksnes tsitaatsõnades.

võidakse tsitaatkeelendena vormistada teise kultuuritraditsiooni kuuluvate nähtuste nimetusi, selleks et rõhutada koloriiti, nt vene *samizdat*, jaapani *kabuki*.

Märkus 3. Tsitaatsõna suure või väikese algustähe võib jätta originaalipäraselt, kuid võib rakendada ka eesti algustähereegleid, nt inglise *Halloween* ~ *halloween* (inglise keeles kirjutatakse pühade ja tähtpäevade nimetused suure algustähega), saksa *Wunderkind* ~ *wunderkind* (saksa keeles kirjutatakse nimisõnad suure algustähega).

Sõnaseletus 1. Tsitaatsõna on võõrkeelest muutmata kujul üle võetud sõna, nt prantsuse *femme fatale* (hääldus [famm fatal]). Sageli sisaldab tsitaatsõna üht või mitut võõrtähte (c, č, q, w, x või y), nt *ylang-ylang* (vrd ilang-ilang).

Sõnaseletus 2. Tüvevokaal on sõnale alates omastavast käändest lisanduv täishäälik, nt *u* sõnas *tuulik* : *tuuliku*.

REEGEL 21. Nimetuletiste reegel

Nimetuletised kirjutatakse tavakirjas ja väikese algustähega, säilitades tuletusaluse nime algupärase kuju, nt *Kraków* > *krakówlane*, *Goethe* > *goethelik*, *Runnel* > *runnellik*.

Märkus 1. Kui tuletusaluse nime käänamisel kasutatakse ülakoma, kandub see üle ka nimetuletisse, nt *Voltaire* [volteer] > *voltaire'lik* (vrd omastav *Voltaire'i*), *Bordeaux* [bordoo] > *bordeaux'lane* (vrd omastav *Bordeaux'*). Niisamuti kasutatakse nimetuletistes ülakoma, kui ei taheta rakendada eesti kaashäälikuühendi kirjutamise reeglit, nt *Bonn* > *bonn'lane* (vrd *bonlane*).

Märkus 2. Kui tuletise aluseks on mitmeosaline nimi või nimega lõppev fraas, kirjutatakse need osad kokku või ühendatakse sidekriipsuga, nt *Konrad Mägi* > *konradmäelik* ~ *konradmäelik*, *Rio de Janeiro* > *riodejaneirolane* ~ *rio-de-janeirolane*; *Kohtla-Järve* > *kohtlajärvelane* ~ *kohtla-järvelane*, *Toulouse-Lautrec* > *toulouselautreclik* ~ *toulouse-lautreclik*. Tavaks on kokku kirjutada need ühendid, mille esimene osa ei ole pärisnimi, nt *Lõuna-Eesti* > *lõunaeestilik*, üle *Euroopa* > *üleeuroopaline*.

Sõnaseletus. Nimetuletis on pärisnimest (nt koha-, isiku-, kollektiivi-, ettevõtte-, tootenimi) tuletusliite abil saadud sõna, nt *Põlva* > *põlvalane*, *Euroopa* > *euroopastuma*, *Nipernaadi* > *nipernaadilik*.

Algustähereeglid

Järgnevad algustähereeglid 22–24 lähtuvad arusaamast, et keelendeid on võimalik liigitada kolme klassi – nimetused, nimed ja pealkirjad – ning sageli saab samale asjale viidata mitmel moel. Seejuures on eri viitamisviisidel erinev tähendus, vrd *Eesti Pank* (Eesti riigipank) ja *Eesti pank* (mis tahes Eestis tegutsev pank). Senisest käsitlesest erinev on liigisõna määratlemine. Siinsetes reeglites on liigisõna pigem nime osa kui eraldiseisev üksus ja liigisõna algustäht sõltub eeskätt nimepanija tahtest.

REEGEL 22. Nimetuse algustähe reegel

Nimetus kirjutatakse väiketähega. Siia kuuluvad peaaegu kõik tekstides esinevad nimisõnad, nt *kass*, *piimašokolaad*, *laulupidu*, *vabadussõda*, *jõulud*, *peaminister*, *rahandusministeerium*, *reklaamiosakond*.

Sõnaseletus. Nimetus on mis tahes objekti tähistav keelend, mis võib olla ühe- või mitmesõnaline ja koosneb enamasti nimisõnadest, nt *võimla*, *lasteaed*, *õpetajate tuba*.

REEGEL 23. Nime algustähe reegel

Nimes kirjutatakse iga sõna peale sidesõna suure algustähega, nt *Jüri*, *Peipsi*, *Sõprus*, *Kangas ja Nööp*, *Virumaa Teataja*, *Kelluke*.

Märkus 1. Nimes võib esineda sõnu, mis märgivad nimetatava objekti liiki. Niisuguse sõna algustäht sõltub sellest, kas kirjutaja käsitab seda nime osana või mitte. Kui see ei ole nime osa, kirjutatakse see väiketähega, nt *kauplus Kangas ja Nööp*, *limonaad Kelluke* ~ *Kellukese limonaad*, *kino Sõprus* ~ *Sõpruse kino* (kino nimega *Sõprus*). Nime osana kirjutatakse ta suurtähega, nt *Tartu Ülikool* (õppeasutus nimega *Tartu Ülikool*), *Viimsi Kino* (meelelahutuskoht nimega *Viimsi Kino*). Viimastele võib kirjutaja viidata ka nimetuste abil: *eesti keele instituut* (= eesti keelega tegelev instituut), *Tartu ülikool* (= üks Tartus asuvatest ülikoolidest).

Tava kohaselt kirjutatakse kohanimeses ja mõnes muus nimega objektide rühmas objekti liiki märkiv sõna (liigisõna) väikese tähega, kuigi teda loetakse nime osaks. Nt *Pirita jõgi* (jõe nimi on *Pirita jõgi*, mitte *Pirita*), *Peipsi järv*, *Vase tänav*, *Silla küla*.

Märkus 2. Nime omastav kääne märgib seotust sama nime kandva riigi, isiku, ettevõtte vms-ga ning kirjutatakse suurtähega nagu nime muudki käändevormid, nt *Eesti lipp*, *Prantsuse president*, *Tallinna kilud*, *Hiina köök*, *Tori hobune*, *Alzheimeri tõbi*, *Caesari salat*, *Elroni rong*, *Microsofti tarkvara*. Keelte, rahvuste ja usundite tähistamiseks kirjutatakse nimest, ka lühinimest saadud sõnad väiketähega nagu muudki omadussõnad, nt *eesti kirjandus* (eestikeelne või eestlaste kirjandus), *prantsuse keel*, *buda usk*.

Märkus 3. Nimele tüüpilist suurt algustähte on kasutatud ka ülimussuurtähena ehk austuse märkimiseks, nt *Tema Majesteet*, *Tema Pühadus*. Sellise algustähe kasutamise juhtumeid ei reeglistata.

Sõnaseletus. Nimi on keelend, mille peamised tunnused on järgmised: 1) nimi on kinnistatud objektile nime panekuga; 2) nime eesmärk on eristada üht objekti teiste samasuguste hulgast; 3) nimi on tinglik silt, mille keeleline sisu ei tarvitse tuleneda tema aluseks olevate sõnade tähendusest (enamasti nimi „ei tähenda seda, mida tähendab“); 4) nimega võivad kaasneda eriõigused (seaduse kaitse).

REEGEL 24. Pealkirjareegel

Pealkiri kirjutatakse jutumärkides ja esimene sõna suure algustähega, nt romaan „*Tõde ja õigus*“, joonisfilm „*Lepatriinude jõulud*“, saatesari „*Aktuaalne kaamera*“, laul „*Seitsme tuule poole*“, nupp „*Lisa ostukorvi*“.

Sõnaseletus. Pealkiri on sõna, fraas või lause, millega viidatakse kindlale objektile. Kui nimetus võib korraga viidata mitmele analoogilisele objektile, siis pealkirja ülesanne on sarnaselt nimega viidata ühele kindlale objektile.

REEGEL 25. Lause algustähe reegel

Lause esimene sõna kirjutatakse suure algustähega.

Märkus 1. Kui lause algab nimega, mille esitäh on väike, nt *eSwatini*, *iPhone*, võib säilitada väikese algustähe või rakendada reeglipärast suurtähte (*Eswatini*, *Iphone*).

Märkus 2. Suurtähte ei kasutata juhul, kui lause algab tsiteeritava keelendiga, mis ei ole iseseisev sõna, nt *ja-liide tuletab verbidest tegijanimesid*. Tsiteeritav sõna kirjutatakse suure algustähega, nt *Sisaldama on seisundiverb*, *mille puhul on loomulik kasutada osasihitist*.

Kokku- ja lahkukirjutuse reeglid

Kokku- ja lahkukirjutamine on olulisel määral tähenduse küsimus, mida kajastab reegel 26. Lisaks on juhtumeid, kus kokku- või lahkukirjutamine sõltub kujunenud tavast või on tingitud vormilistest põhjustest (reeglid 27–33).

REEGEL 26. Tähenduse põhjal kokkukirjutamise reegel

Kui kõrvuti asetsevad sõnad väljendavad üht kindlat mõistet, moodustavad nad liitsõna ehk kirjutatakse kokku, nt *vallamaja, pikkpoiss, noormees, tumesinine, hiljaaegu*.

Märkus 1. Selle reegli järgi kirjutatakse eeskätt liitnimisõnu, liitomadussõnu ja liitmäärsõnu.

Märkus 2. Valikut liitsõna ja sõnaühendi vahel võivad mõjutada muud asjaolud, nt sõnade pikkus, sagedus, häälikuline koosseis, mitmuslikkus. Nt kui laiendsõna on mitmuslik, kasutatakse sagedamini sõnaühendeid (*vigade parandus, kogemuste pagas, teemade ring*), harvemini liitsõnu (*lastearst, häälteenamus, omastehooldus*).

Märkus 3. Liitsõna moodustatakse alati siis, kui esiosa on nimetavakujuline või lühenenud tüvega või kui esi- või järelosa ei ole samas funktsioonis iseseisva sõnana kasutusel, nt *treppredel, punamust, õigupoolest, üksipäini*.

Märkus 4. Liitnimisõnade esiosa näitab eeskätt liiki, vastates küsimusele *missugune?* (*mis liiki?, mis laadi?, mis?*), nt *õunamahl* on mahla liik. Liigi puhul võib liitsõna moodustuda ka kolmest või enamast tüvest, nt *viinamarjamahl, maailmameistrivõistlused, töövõtuleping*. Pikemaid liitsõnu võib liigendada loetavussidekriipsu abil, nt *tuletõrje-veevõtukoht*, või asendada sõnaühendiga, nt *tuletõrje veevõtukoht*.

Sõnaseletus 1. Liitsõna on mitut sõnatüve sisaldav sõna, nt *õunapuu, raudbetoontarind*.

Sõnaseletus 2. Sõnaühend on mitmest eraldi sõnast koosnev harilikult omaette tähendusega ühend, nt *vigade parandus, punane sõstar, naha peale andma*.

Sõnaseletus 3. Laiendsõna on liitsõna esiosa, nt *õuna-* sõnas *õunapuu* või *raudbetoon-* sõnas *raudbetoontarind*, mis laiendab liitsõna järelosaga väljendatud mõistet.

REEGEL 27. ne- ja line-liiteliste omadussõnade kokkukirjutamise reegel

ne- ja *line*-liiteline omadussõna kirjutatakse eelneva käändsõnaga kokku, kui see on liht- või liitsõna ehk kirjutatud ilma sõnavaheta, nt *meetrilaiune*, *looduskaitsealune*, *aastatetagune*. Kui eelnev osa on mitmesõnaline (sisaldab sõnavahet), näiteks *mitu sentimeetrit*, *sada kümme*, kirjutatakse lahku, nt *mitme sentimeetri paksune*, *saja kümne liikmeline*.

Märkus 1. Kui *ne-* või *line*-liitelisele omadussõnale eelneb käändsõna, mille ees on temaga seotud määrsõna, võib kirjutada nii kokku kui ka lahku: *peaaegu minupikkune poiss* ~ *peaaegu minu pikkune poiss*, *kuni kahekilone raskus* ~ *kuni kahe kilone raskus*, *umbes kaheksatunnine ajavahe* ~ *umbes kaheksa tunnine ajavahe*.

Märkus 2. Nimi, tsitaatsõna, täht, täheühend või sõnaosa liidetakse *ne-* või *line*-liitelise omadussõnaga sidekriipsu abil, nt *Eesti-sisene*, *IT-alane*. Number või märk kirjutatakse järgneva *ne-* või *line*-liitelise omadussõnaga kokku või liidetakse sidekriipsu abil, nt *25aastane* ~ *25-aastane*.

REEGEL 28. Põhiarvsõnade kokkukirjutamise reegel

Põhiarvsõnad *-teist(kümmend)*, *-kümmend* ja *-sada* kirjutatakse eelneva arv- või hulgasõnaga kokku, nt *kolmteist* ~ *kolmteistkümmend*, *nelikümmend*, *viissada*, *mitusada*.

Märkus 1. Muud põhiarvsõnad kirjutatakse eelnevast arv- või hulgasõnast lahku, nt *nelikümmend viis*, *sada seitse*, *kaks tuhat kakskümmend neli*, *mitu tuhat*.

Märkus 2. Põhiarvsõnade kirjutamise põhimõtted kehtivad ka järg- ja murdarvsõnade ning arvsõnadest moodustatud *ne-* ja *line*-liiteliste omadussõnade kohta, nt *viissada* – *viiesajas*, *viiesaja(li)ne*, *viiesajandik* ja *viis tuhat* – *viie tuhandes*, *viie tuhande(li)ne*, *viie tuhandik*. Kui sõnadest *tuhat*, *miljon*, *miljard* saadud järg- või murdarvsõnale või omadussõnale eelneb ühe sõnaga kirjutatav arv, võib siiski kirjutada ka (tuletiste eeskujul) kokku, nt *viie tuhandes* ~ *viietuhandes*, *viieteistkümne tuhandes* ~ *viieteistkümmetuhandes*, *viie tuhandeline* ~ *viietuhandeline*.

Sõnaseletus. Hulgasõna on hulka väljendav nimi-, ase- või määrsõna, nt *rühm (lapsi)*, *mitu (puud)*, *mõni (inimene)*, *palju (ideid)*.

REEGEL 29. Tegusõnade lahkukirjutamise üldreegel

Tegusõna pöördelised ja käändelised vormid kirjutatakse käändsõnadest, määrsõnadest ja tegusõnade tegevusnimedest üldiselt lahku, nt *kollaseks värvitud aed*, *aeda kollaseks värvima*, *aia kollaseks värvimine*, *vaikselt sulguv uks*, *kannatada saanud jalakäija*.

Märkus. Üldreeglist kõrvalekaldeid on liit-, ühend- ja väljendtegevusõnade ortograafias, vt reegleid 30–32.

Sõnaseletus 1. Tegusõna pöördelised vormid on pöördes, ajas, kõneviisis, tegumoes ja kõneliigis muutuvad sõnad, mis esinevad lauses öeldisena, nt *elab*, *sõitsid*, *on teinud*, *käidi*.

Sõnaseletus 2. Tegusõna käändelised vormid on tegevusnimed (*elama*, *elada*, (*näib*) *elavat*), kesksõnad (*elav*, *elanud*, *loetav*, *loetud*), *des*-vorm (*elades*). Nad võivad muutuda käändes ja arvus nagu käändsõnad ega esine harilikult lauses öeldisena.

REEGEL 30. Liittegevusõnade kokkukirjutamise reegel

Liittegevusõnade osad kirjutatakse kõigis vormides kokku, nt *alahindama*, *alahindan*, *on alahinnanud*, *alahinnati*.

Sõnaseletus. Liittegevusõnad on mingi sõna või sõnatüve ja tegusõna püsiühendid, mida ei saa lahutada osade ümberpaigutamise ega muude sõnade vaheleasetamise teel, nt *hädamaanduma*, *kooskõlastama*, *umbusaldama*.

REEGEL 31. Kesksõnalise järelosaga omadussõnad kokkukirjutamise reegel

Kui kesksõnalise järelosaga ühend talitleb omaette tähendusega omadussõnana, moodustab ta liitsõna ehk kirjutatakse kokku, nt *paljutootav* (*algus*), *ennastsalgav* (*töö*), *teretulnud* (*külaline*).

Märkus. Ühend- ja väljendtegevusõnade oleviku kesksõnu, mis esinevad lauses täiendina või öeldistäitena, ning mineviku kesksõnu ja *mata*-vormi, mis esinevad täiendina, võib kirjutada kas tegusõna vormina lahku või omadussõnana kokku, nt *maha murdunud puu* ~

mahamurdunud puu, aset leidnud sündmus ~ asetleidnud sündmus, alla kirjutatud dokument ~ allakirjutatud dokument.

Sõnaseletus 1. Kesksonad on *v-* ja *tav-*lõpulised oleviku kesksõnad ning *nud-* ja *tud-* lõpulised mineviku kesksõnad.

Sõnaseletus 2. Ühend- ja väljendtegu sõnad on teatud määrsõna või käändsõnavormi ja tegusõna ühendid, mille osi saab reeglite kohaselt ümber paigutada ja muude sõnade vaheleasetamise teel lahutada, nt *üle värvima* (ühendtegu sõna), *tähele panema* (väljendtegu sõna). Ühendtegu sõnu moodustavad vaid kohamäärsõnad (nt *üles, taha, välja*), seisundimäärsõnad (nt *lahti, sassi, katki*), lõpetatust või tulemuslikkust märkivad määrsõnad (nt *ära, läbi, minema*) ning rõhumäärsõnad (nt *vaja, tarvis*).

REEGEL 32. Ühend- ja väljendtegu sõnadest moodustatud käänd- ja määrsõnade kokkukirjutamise reegel

Ühend- ja väljendtegu sõnadest moodustatud käänd- ja määrsõnad, mis on omaette tähendusega iseseisvad sõnad, kirjutatakse liitsõnana kokku, nt *kokkulepe*, *tähelepanelik*, *lugupidavalt*.

Märkus. Ühend- ja väljendtegu sõnadest moodustatud *mine-*liitelisi teonimesid, *ja-*liitelisi tegijanimesid ja kesksõnadest moodustatud *lt-*liitelisi määrsõnu võib sarnaselt omadussõnana kasutatavate kesksõnadega kirjutada kokku või lahku, nt *allakukkumine ~ alla kukkumine*, *edasiõppija ~ edasi õppija*, *silmahakkavalt ~ silma hakkavalt*.

REEGEL 33. Kohanimede kokku- ja lahkukirjutamise reegel

Kohanimedes kirjutatakse liigisõna nimetuumaga harilikult kokku, nt *Emajõgi*, *Pelgurand*, *Rohukabjasoo*.

Erandid: 1) kohanime sisu liigisõna lisamisest ei muutu (*Tartu linn = Tartu*); 2) tegemist on aadressikoha (tänav, väljaku vms) nimega (*Mere puiestee*); 3) nimetuumaks on käänduv omadussõna (*Suur väin*) või isikunimi (*Glehni park*); 4) koht on nimetatud teise koha järgi (*Muuga laht* Muuga küla või mõisa järgi).

Märkus. Arvestatakse ka üldisi nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamise põhimõtteid, nt mitmuslik täiendosa kirjutatakse pigem lahku (*Tornide väljak*), lühenenud tüvega või mitteiseseisev täiendosa kokku (*Keskväljak*).

Sõnaseletus. Nimetuum on nime põhiosa, mis jääb järele, kui nimest lahutada liigisõna ja hargtäiend (eristav täiend). Nt nimes *Suur-Karja tänav* on liigisõna *tänav*, hargtäiend *Suur* ja nimetuum *Karja*.

Arvukirjutuse reeglid

REEGEL 34. Järgarvu numbriga kirjutamise reegel

Järgarvu märgib Araabia number punktiga, nt *50. sünnipäev, 2025. aasta* (= aasta 2025), või Rooma number ilma punktita, nt *X peatükk*.

Märkus. Punktist oleneb arvu tähendus: *30 päevaks* [loe: kolmekümneks päevaks] – *30. päevaks* [loe: kolmekümnendaks päevaks].

Sõnaseletus. Järgarv vastab küsimusele *mitmes?*, *mitmenda?*, *mitmendat?* jne.

REEGEL 35. Numbriga kirjutatud arvu käänamise reegel

Kui tekstis üksi esinev arv on käändes või mitmuslik, lisatakse arvule käände või mitmuse tunnus, nt *35-t ~ 35t*, *35-sse ~ 35sse*, *41-l*, *2010-ndatel ~ 2010ndatel*.

Märkus 1. Põhiarvul näidatakse käänat alates ainsuse osastavast, järgarvul alates ainsuse omastavast (Araabia number) või osastavast (Rooma number). Käände või mitmuse tunnus kirjutatakse numbriga kokku või pannakse vahele sidekriips, nt *35-sse ~ 35sse*, *2023-ndat ~ 2023ndat*, *III-te ~ IIIte*.

Märkus 2. Sõnaühendis selgub arvsõna kääne enamasti nimisõnast ja arvule käändetunnust ei lisata, nt *35 lapsele* (vrd *35-le Tartust pärit lapsele*), *10. klassis ~ X klassis*, *2025. aastal*.

REEGEL 36. Numbriga kirjutatud arvude tühikuga eraldamise reegel

Viie- ja suuremanumbrilistes arvudes jagatakse numbrid kolme kaupa rühmadesse lõpust alates, kasutades tühikut (nt 7 748 422). Niisamuti eraldatakse lühend või tähis numbriga kirjutatud arvust tühikuga (nt 30 g, 15 €, –6 °C, 10 m² tuba, 7 a laps, \$ 5 ~ 5. \$).

Märkus 1. Paremale joondatud tabelis võib rühmitada ka neljast numbrist koosnevaid arve.

Märkus 2. Arvuga kokku kirjutatakse kraadimärk, nurgaminuti ja -sekundi märk, tolli-, protsendi-, promillimärk (nt 4° sooja, 59° 26' 14", 28" ekraan, 9%, 0,4‰).

Kirjavahemärkide reeglid

Kirjavahemärkide reeglid on jaotatud kaheks: lause ja sõna kirjavahemärkide reeglid.

Sõnaseletus. Kirjavahemärk on kirjas tarvitata märk lausete, lauseosade, sõnade või sõnaosade piiril (nt punkt, koma, koolon, sidekriips).

Lause kirjavahemärkide reeglid

REEGEL 37. Punkti reegel

Punkt pannakse väitlause ja kaudse küsilause lõppu, nt *Metsa tagant tõusis täiskuu.*
Mari ütles: „Mul on igav.“ Jüri küsis, kuhu ma reisida tahan.

Märkus. Otsekõne punkt asendub komaga, kui lause pärast otsekõnet jätkub, nt „Mul on igav,“ ütles Mari. Tiina ütles: „Varsti läheb viimane buss,“ ja hakkas mantlit selga panema.

Sõnaseletus 1. Väitlause on jutustav lause.

Sõnaseletus 2. Kaudne küsilause on liitlause (nt *Jüri küsis, kuhu ma reisida tahan*), mille pealauseks on väitlause (*Jüri küsis*) ja kõrvallauseks küsilause (*kuhu ma reisida tahan*). Selline lause ei esita küsimust otse, vaid vahendab seda.

REEGEL 38. Punkti ärajätmise reegel

Punkt jäetakse ära lause sees oleva tsitaadi lõpust jutumärgi eest, nt *Konverentsi motoks oli Ain Kaalepi ütlus „Sõnal on musttuhat palet“*, ja lause lõppu pandud mõttepunktide kõrvalt, nt *Ei, seda ma ei tahtnud ütelda, aga ...*

Märkus 1. Kui ühe otsekõnelause sees on teine otsekõne, jäetakse ära emma-kumma otsekõnelause punkt, nt *Lapsed seletasid: „Õpetaja ütles: „Ega hinne pole sokk, mida saab parandada.““ ~ Lapsed seletasid: „Õpetaja ütles: „Ega hinne pole sokk, mida saab parandada.““* Hüüu- ega küsimärki ära ei jäeta, nt *„Kas sa ikka ütlesid: „Tõuse üles, söö vanakuri ära!“?“*

Märkus 2. Punkti ei jäeta ära, kui lause lõpus on e-posti või veebilehe aadress, nt *Saatke kiri aadressil eki@eki.ee. Otsige üles leht sonaveeb.ee.*

Sõnaseletus. Tsitaat on sõnasõnaline väljavõte tekstist. Selleks võib olla sõna, väljend, lause või selle osa, mitu lauset, lõik või isegi mitu lõiku.

REEGEL 39. Küsimärgi reegel

Küsimärk pannakse küsilause lõppu, nt *Mis kell on? Kas sa tead, kui palju see kõik maksma läheb? „Kes seal on?“ küsis isa.*

Märkus. Kaudse küsilause kohta vt reegel 37 (punkti reegel).

Sõnaseletus. Küsilause on lausetüüp küsimuse vormistamiseks.

REEGEL 40. Hüüumärgi reegel

Hüüumärk pannakse hüüdlause, nt *On siin alles palav!*, käsklause, nt *Ära tee!* ja soovlause järele, nt *Tere hommikust!*

Sõnaseletus 1. Hüüdlause väljendab kõneleja emotsiooni: vaimustust, imetust, üllatust, viha vms.

Sõnaseletus 2. Käsklause on lausetüüp käsu (sh palve, üleskutse, nõude, kategoorilise käsu) väljendamiseks.

Sõnaseletus 3. Soovlause väljendab kõneleja soovi või suhtumist sündmusesse.

REEGEL 41. *des-* ja *mata-*lauselühendi koma reegel

Komaga eraldatakse põhilause järel paiknevad lauselühendid, kus *des-* või *mata-*vorm on lauselühendi algul (nt *ta tõstis häält, öeldes karme sõnu*). Komaga ei eraldata põhilause ees paiknevaid lauselühendeid, kus *des-* või *mata-*vorm on lauselühendi lõpus (nt *häält tõstes ütles ta karme sõnu*). Muudel juhtudel on *des-* ja *mata-*lauselühendi komakasutus vaba.

Märkus 1. Komaga ei ole tavaks eraldada ka kaassõnastunud *des-* ja *mata-*vorme, nagu *alates* (millest), *võrreldes* (millega), *lõpetades* (millega), *hoolimata* (millest), *vaatamata* (millele), *rääkimata* (millest), nt *Võrreldes eelmise aastaga on tänavune saak parem*.

Märkus 2. Soovi korral võib *des-* ja *mata-*lauselühendi reeglit rakendada ka *maks-* ja *tuna-*lauselühendi puhul, kuid neid võib kirjutada ka ilma komata, n *Pälvimaks tunnustust*(,) *tuleb vaeva näha. Hoida kuivas*(,) *kaitstuna otsese päikesevalguse eest*.

Sõnaseletus 1. Lauselühend on lauseliikmena esinev aluse ja öeldiseta fraas, mille põhisõnaks on tegusõna käändeline vorm (nt *käed pestud*, *istuti lauda*).

Sõnaseletus 2. Põhilause on lause tuumosa ilma lauselühenditeta.

REEGEL 42. *nud-* ja *tud-*lauselühendi koma reegel

Määrusena esinevad *nud-* ja *tud-*lauselühendid eraldatakse komaga, nt *Söönud kõhu täis, viisin nõud kööki. Kiri valmis kirjutatud, jäi tüdruk mõtlema*.

REEGEL 43. Tegusõnata lauselühendi koma reegel

Tegusõnata lauselühendid eraldatakse komaga, nt *Ukse taga seisis noormees, lillekimp käes, ja naeratas*.

Märkus. Komata võib jätta lühemad tegevuse viisi väljendavad püsiühendid, nt *Hüppas pea ees vette. Suu täis* (= täis suuga) *ei räägita*.

REEGEL 44. Kõrvallause koma reegel

Kõrvallause eraldatakse pealausest komaga, nt *Teen seda, mida minult oodatakse*. Kui kõrvallause paikneb pealause keskel, eraldatakse ta komaga mõlemalt poolt, nt *Iga kord, kui ostad neli piletit, saad viienda pileti tasuta*.

Märkus 1. Kõrvallause koma reegel kehtib ka sidesõnadega *kui* ja *nagu* algavate kõrvallausete kohta, nt *Tõuse varvastel nii kõrgele, kui suudad*. Öeldiseta *kui*- ja *nagu*-tarindid ei ole kõrvallaused ega vaja koma, nt *Sulle kui kliendile on kogu kaup soodsam*.

Märkus 2. Kõrvallause koma säilib ka selliste sidesõnade puhul, mille ette tavaliselt koma ei panda, nagu *ja, ning, ega, ehk, või, nii kui ka*, nt *Märkasin, et leib on otsas, ja läksin poodi*.

Märkus 3. Kõrvallause koma reegli järgi eraldatakse ka otsekõne, mille järel või vahel paikneb saatelause, nt *„Mul on igav,“ ütles tüdruk. „Oota,“ hüüdis poiss, „ma tulen ka!“*

Sõnaseletus 1. Pealause on liitlause osalause, mida täpsustab kõrvallause ning mis saab esineda iseseisva lausena, nt osa *Ma ei tea* lauses *Ma ei tea, kas ma täna viitsin*.

Sõnaseletus 2. Kõrvallause on liitlause osalause, mis täpsustab pealauset ega saa esineda iseseisvalt, nt osa *et leib on otsas* ühes eelmises lauses. Kõrvallause sisaldab öeldist.

REEGEL 45. Rindlause koma reegel

Rindlause osalused eraldatakse komaga, nt *Sina teed söögi, mina pesen nõud*. Tüdruk on väike, aga tunneb iuba tähti.

Märkus. Sidesõnade *ja, ning, ega, ehk, või, nii kui ka* puhul vahemärke harilikult ei kasutata, nt *Sina teed söögi ja mina pesen nõud*.

Sõnaseletus. Rindlause on võrdväärsete osalausetega liitlause.

REEGEL 46. Koondlause koma reegel

Koondlause korduvad lauseliikmed eraldatakse komaga, nt *Peale rongide on olemas ka bussid, laevad ja lennukid*.

Märkus. Sidesõnade *ja, ning, ega, ehk, või, nii kui ka* puhul vahemärke harilikult ei kasutata, nt *Lapsed käivad koolis kas bussi või rattaga*.

Sõnaseletus. Koondlause on korduvate lauseliikmetega lihtlause.

REEGEL 47. Kiilukoma reegel

Kiil, sealhulgas üte, eraldatakse komaga, nt *Mina, tõsi küll, seda ei usu. Tere, Tiina!*

Märkus. Komaga ei eraldata sõnu *palun* ja *tänan*, sõna *jah* ning hüüdsõnu, kui neid ei rõhutata, nt *Tulge palun siia. Oh sind küll!*

Sõnaseletus 1. Kiil on lausesse vahele paigutatud sõna, fraas või ka teine lause, mis lisab täpsustavat infot (sisuline kõrvalepõige) ja mis võib esineda ka iseseisvalt.

Sõnaseletus 2. Üte on kiilu eriliik, mis näitab, kelle poole lausega pöördutakse: *Tere, Tiina! Põgene, vaba laps!*

REEGEL 48. Järellisandi ja -täiendi koma reegel

Järellisand ja omadussõnaline järeltäiend eraldatakse mõlemalt poolt komaga, nt *Katrin, meie käsitööõpetaja, on andekas fotograaf. Pikka aega on mind vaevanud kurbus, suur ja sügav.*

Märkus. Omastavas käändes olev järellisand eraldatakse komaga ainult eestpoolt, nt *Leidsin selle foto Katrini, meie käsitööõpetaja blogist*, selleks et mitte lahutada omastavas käändes täiendit (*meie käsitööõpetaja*) selle põhisõnast (*blogi*). Kui omastavas käändes järellisand kuulub sihitise juurde, eraldatakse ta mõlemalt poolt komaga: *Kutsusime Katrini, oma käsitööõpetaja, meid juhendama.*

Sõnaseletus 1. Järellisand on põhisõna järel paiknev nimisõnaline täiend, mis tähistab sedasama olendit, eset või nähtust mis põhisõnagi, kuid teise mõiste kaudu (nt *meie käsitööõpetaja* ühendis *Katrin, meie käsitööõpetaja*).

Sõnaseletus 2. Omadussõnaline järeltäiend on omadussõna, mis paikneb selle nimisõna järel, mida ta laiendab, nt *suur ja sügav* lauses *Pikka aega on mind vaevanud kurbus, suur ja sügav.*

REEGEL 49. Eestäiendite ja -lisandite koma reegel

Samaväärsed eestäiendid ja -lisandid eraldatakse üksteisest komaga, nt *pikad, vööni ulatuvad juuksed* (pikad = vööni ulatuvad); *kliiniku juhatajale, geenitehnoloogia doktorile Jüri Kasele* (kliiniku juhataja = geenitehnoloogia doktor). Koma ei kasutata, kui eestäiendid hõlmavad üksteist, nt *pikad blondid juuksed*.

Märkus 1. Eestäiendite puhul ei ole sageli vahet, kas käsitada neid samaväärsena ja kirjutada komaga või hõlmavana ja kirjutada komata. Mõnikord oleneb komast siiski tähendus, nt *ilmus teose kolmas, täiendatud trükk* (üldse on ilmunud kolm trükki, kusjuures kolmas trükk on ühtlasi täiendatud) ja *ilmus teose kolmas täiendatud trükk* (kõnealune trükk on täiendatud trükkidest kolmas; mitu trükki üldse on ilmunud, jääb selgumata).

Märkus 2. Olendit märkivaid eeslisandeid ei eraldata üksteisest komaga juhul, kui mitmest sõnast koosnevale lisandile järgneb ühesõnaline, nt *kliiniku juhatajale doktor Jüri Kasele* (mitmesõnaline lisand on *kliiniku juhataja*, ühesõnaline lisand on *doktor*).

REEGEL 50. Määruste koma reegel

Samaväärsete määruste vahele pannakse koma, nt *reedel, 3. märtsil* (reede = 3. märts); *sügisel, enne esimesi öökülmi*. Koma ei kasutata, kui määrused hõlmavad üksteist, nt *reedel kell 15; Tartus Annelinnas Mõisavahe tänaval ~ Mõisavahe tänaval Annelinnas Tartus*.

Märkus 1. Kui kohaväljendid ei ole lauses kohakäändes määruseks, vaid jäävad nimetavasse käändesse, pannakse nende vahele koma, nt *Tartu, Mõisavahe 35*. Koma pannakse ka nimetavas käändes kohanime ja kuupäeva vahele, nt *Paide, 28. august 2024*.

Märkus 2. Samaväärsete määruste puhul võib lisaks panna koma viimase määruse järele, nt *reedel, 3. märtsil(,) oli ilus ilm; Tartumaal, mitte kaugel Peipsi järvest(,) asub Alatskivi mõis*.

REEGEL 51. Otsekõne jutumärkide reegel

Otsekõne pannakse jutumärkidesse, nt *Ema noogutas: „Oleme kokku leppinud.“ „Ah soo,“ imestas Jüri viisakalt, „ja kuidas siis välja tuli?“*

Märkus 1. Jutumärkidesse pannakse ka tsitaadid, nt *Konverentsi motoks oli Ain Kaalepi ütlus „Sõnal on musttuhat palet“*. Tsitaatide puhul võib jutumärkide asemel kasutada ka kaldkirja.

Märkus 2. Ühtede jutumärkide sees võivad olla ka teised, nt *Kui vaenelaps jutu oli lõpetanud, võttis vanamees kotist rätikuräbala, andis lapsele ja ütles: „Seo õhtul magama heites see rätik oma pea ümber ja ohka südame põhjast: „Magus unenäoke, kanna mind sinna, kust käsikivi leian, mis ise jahvatab, et minu nõdra abi pikemalt tarvis ei oleks!“*

REEGEL 52. Kooloni reegel

Koolon pannakse koondlauses loetelule eelneva kokkuvõtva sõna järele, nt *Leivategemisel loevad väga paljud tegurid: ilm, õhuniiskus, tuuletõmbus*, rindlauses seletava või täpsustava osalause ette, nt *Küsitlus on anonüümne: vastuseid kasutatakse vaid üldistatult*, ja saatelausele järgneva otsekõne ette, nt *Läksin vanemate juurde ja teatasin: „Kuulge, ma sooviksin endale uut telefoni!“*

Märkus 1. Rindlause seletava või täpsustava osalause ees võib kooloni asemel kasutada ka mõttekriipsu, nt *Õues ootas lapsi ebameeldiv üllatus – nädalavahetusel oli keegi mänguväljaku prügi täis pildunud*.

Märkus 2. Erinevalt otsekõnest ei panda tsitaadi ette koolonit, nt *Piinlik oli tuttavaid kohata ning vastata küsimusele „Mida sa teed?“ lausega „Mitte midagi“*.

REEGEL 53. Ühepoolse mõttekriipsu reegel

Ühepoolne mõttekriips pannakse loetelule järgneva kokkuvõtva sõna ette, nt *Kütus, väetised, varuosad – kõik maksavad hingehinda*, ja esile tõstetava sama tasandi osalause ette, nt *Midagi pole teha – suured ajalehed kipuvad kajastama eelkõige linnaelu*.

REEGEL 54. Kahepoolsete mõttekriipsude reegel

Kahepoolsete mõttekriipsude vahele pannakse kiil, nt *Nüüd – tõsi küll – oleme graafikust natuke maas*, ja järellisand, nt *Nii väga igatsesin ma – sõge inimene – pääseda tööle!*

Märkus 1. Mõttekriipsude asemel võib kasutada ka komasid või ümarsulge, nt *Nii väga igatsesin ma, sõge inimene, pääseda tööle! Kauplused (sealhulgas suured selvehallid) on suletud, enamik kohvikuid ka.*

Märkus 2. Kui kiil (mõttekriipsust mõttekriipsuni) mõtteliselt lausest välja arvata, peavad lause kirjavahemärgid jääma reeglipärased, nt *Pranglil on kolm küla – Kelnase, Idaotsa ja Lääneotsa –, kus kokku elab umbes sada püsielanikku ja Pranglil on kolm küla, kus kokku elab umbes sada püsielanikku.*

REEGEL 55. Ümarsulgude reegel

Ümarsulgudesse pannakse kiiluna kasutatud seletavad ja täiendavad märkused, nt *brokoli (spargelkapsas); sajab kõikjal (välja arvatud saartel ~ välja arvatud saared); Nike (loe: naiki) jalatsid.*

REEGEL 56. Mõttepunktide reegel

Mõttepunkte kasutatakse lause- ja sõnakatkestuse tähistamiseks, nt *Kui praegu valida oleks, siis ... ma ei teagi ... võibolla valiks juura. Mine p... , ning lause lõpus poolelijäänud mõtte korral, nt Ei, seda ma ei tahtnud ütelda, aga ...*

Märkus 1. Lausekatkestust võib mõttepunktide asemel tähistada ka mõttekriipsuga, nt *Kui kõik need talud taastatakse, siis algab veel selline külaelu, et –*

Märkus 2. Mõttepunktide järele ei panda koma ega punkti, nt *Uskumatu ... et ma tegin seda. Kuule ... ega meil pole just suurt nuriseda olnud ... „Te ei kavatse ometi ...“ ei suutnud mees seegi kord oma lauset lõpetada.*

Sõna kirjavahemärkide reeglid

REEGEL 57. Ülakoma reegel²

Ülakomaga eraldatakse käändelõpud võõrnimedes, mis lõpevad kirjas täishäälikuga, aga häälduses kaashäälikuga, või vastupidi, kirjas kaashäälikuga, aga häälduses täishäälikuga, nt Youtube : Youtube’ist, Merlot : Merlot’d, ning tsitaatsõnades, nt *alma mater*’is, *moe-show*’le.

Märkus 1. Samu ülakoma kasutamise põhimõtteid mis võõrnimede käänamisel rakendatakse ka võõrnimetuletiste kirjutamisel, nt *shakespeare’lik*, *yorkshire’lane*, *poiro’lik*.

Märkus 2. Nimedes, mis lõpevad kirjas ühe täishäälikuna häälduva täishäälikuühendiga või ühe kaashäälikuna häälduva kaashäälikuühendiga, ülakoma ei kasutata, nt *Jamie : Jamiet*, *Strasbourg : Strasbourgis*. Ülakoma võib kasutada neis nimedes, kus häälduses kaob terve silp, kuid käänamisel ei teki häirivat tähejärjendit, nt *Cannes : Cannesist ~ Cannes’ist*. Ühesilbilistes nimedes võib ülakoma kasutada käänamisel selguse huvides, nt *Po : osastav Po’d*, *Pat : osastav Pat’i*.

Märkus 3. Ülakoma kasutatakse eesti või muukeelse nime käänamisel, kui on tarvis osutada nime algkuju: *Mari Tamme : Mari Tamme’le*, *Jüri Kalda : Jüri Kalda’le* (nime algkuju kattub nimisõna omastava käändega); *Kantchari : Kantchari’sse* (nimi on vähe tuntud).

Märkus 4. Ülakoma kasutatakse ka tähtede väljajätku märkimiseks, nt *tõest’ ’tõesti’*, *a’al* ’ajal’, *on’s* ’on siis’.

REEGEL 58. Kaldkriipsu reegel

Kaldkriipsu kasutatakse loetelus üksteist välistavate liikmete vahel, nt *jah/ei* (= jah või ei), *põhi-/kesk-/kõrgharidus*, *meeldib / ei meeldi*.

Märkus 1. Kaldkriipsu kasutatakse lisaks värsivahemärgina, kui värsid on kirjutatud järjestikuse tekstina, nt *Murdes ahelad ja ketid*, / *mis meid kinni nõõrisid*, / *vabaneme*, *marionetid*, / *muredes*, *mis stöörisid!* Salmivahet märgivad kaks kõrvutist kaldkriipsu.

² Selles reeglis on näited jäetud erandlikult püstkirja ja kursiivi kasutatud üksnes tsitaatsõnades.

Märkus 2. Kui kaldkriipsuga ühendatud sõnad ei sisalda tühikut, kirjutatakse kaldkriips sõnadega kokku, nt *jah/ei, põhi-/kesk-/kõrgharidus*. Muul juhul jäetakse kriipsu ette ja taha tühik, nt *meeldib / ei meeldi; üksikisikud / juriidilised isikud*.

Märkus 3. Kaldkriipsu kohta arvudes vt arvukirjutuse kirjavahemärkide reegel 62.

REEGEL 59. Ühendava sidekriipsu reegel

Sidekriipsuga ühendatakse 1) nime või tsitaatsõna sisaldavad liitsõnad (*nüüdis-Eesti, Victoria-aegne, flamenco-tantsija, tele-show*); 2) täht, lühend, sõnaosa või näitesõna tema juurde kuuluva sõnaga (*C-vitamiin, e-post, digi-TV, kond-liide, jah-sõna*); 3) ahelliitsõnad (*kes-see-veel-on-küsimus*); 4) kordussõnad (*oot-oot, suur-suur*).

Märkus 1. Sidekriipsuga seotakse eelkõige selliseid sõnaosi, mida vorm (nt suurtähtkiri, kaldkiri) ei võimalda kokku kirjutada, nt *C-vitamiin, tele-show*.

Märkus 2. Sidekriipsuga kirjutatakse ka mitmeosalised nimed, kui nad on sellisena registreeritud, nt *Mari-Liis* (vrd *Mariliis, Mari Liis*), *Rosenkampf-Jägerfreund*, ja täpsustava täiendosaga nimed, nt *Väike-Maarja, Mandri-Eesti*.

REEGEL 60. Asendava sidekriipsu reegel

Sidekriipsuga saab asendada korduva liitsõnaosi, nt *sünniaasta, -kuu ja -päev* (= sünniaasta, sünnikuu ja sünnipäev), *hommiku- või õhtupoolne* (= hommikupoolne või õhtupoolne), ning sidesõnu *ja, või, ega*, nt *noad-kahvlid, pagar-kondiiter, Eesti-Läti piir, 1.-2. jaanuar, emb-kumb, töö valmib aprillis-mais, kodus polnud piima-leibagi*.

REEGEL 61. Eraldava sidekriipsu reegel

Eraldava ehk lugemist hõlbustava sidekriipsu võib soovi korral panna 1) liitsõna piiril, kus satuvad kõrvuti kolm või enam ühesugust tähte, nt *üle-eestiline ~ üleeeestiline, tikk-konts ~ tikkkonts*; 2) liitsõna valestilugemise vältimiseks, nt *delikatess-doktorivorst, puu-rauk*.

REEGEL 62. Arvukirjutuse kirjavahemärkide reegel

Arvukirjutuses kasutatakse punkti Araabia numbri järel järgarvu näitamiseks (nt *5. juuli, 2024. aasta, 3.b klass*), sisepunkti eri üksuste eraldamiseks (nt kuupäev *01.01.2024* või *1.1.24*; kellaaeg *9.30*), koolonit suhte- ja jagamismärgina (nt *79 : 81*; *12 : 3 = 4*), kaldkriipsu murdudes (nt $\frac{1}{4}$ või *1/4*) ja jagamistehetes (nt *12 / 3 = 4*) ning koma murruosa eraldamiseks (nt *0,25*; *11,4*).

Märkus 1. Kellaaegade ja sporditulemuste kirjutamisel võib kasutada eesti tava järgi sisepunkti, nt *10.30* (kellaaeg), *1.25.16,2* [loe: 1 tund 25 minutit 16,2 sekundit] (sporditulemus), või rahvusvahelise standardi järgi koolonit, nt *10:30* (kellaaeg); *1:25:16,2* (sporditulemus).

Märkus 2. Järjestikuseid aastaarve eraldatakse kaldkriipsuga juhul, kui aasta ei lange kokku kalendriaastaga, nt *2024/2025. õppeaasta*.

Märkus 3. Koma näitab, et jutt on samast ühikust, nt *2,3 m* [loe: kaks koma kolm meetrit], *6,45 €* [loe: kuus koma nelikümmend viis eurot], ning punkt, et jutt on eri ühikutest, nt *2.30* [loe: 2 meetrit 30 sentimeetrit], *6.45* [loe: kuus eurot nelikümmend viis senti].

REEGEL 63. Väiketähtlühendite kirjavahemärkide reegel

Üldtuntud väiketähtlühendeid kirjutatakse ilma lõpupunktita (nt *a* – aasta, *nr* – number). Liitsõnast tervikuna moodustatud valiktähtlühendeid kirjutatakse ilma sidekriipsuta (nt *õa* – õppeaasta, *lk* – lehekülg).

Märkus 1. Väiketähtlühendites kasutatakse punkti sõnaühendite lühendamisel, kui punktita lühend langeks kokku mõne eesti sõnaga (nt *e.m.a* – enne meie ajaarvamist, *v.a* – välja arvatud).

Märkus 2. Sidekriipsu kasutatakse liitsõnaosade piiril, kui sõna esi- või mõlemast osast on tehtud väiketähtlühend (nt *e-post* – elektronpost, *osk-juh*, *osk-juhataja* – osakonnajuhataja) või kui sõnas endas sisaldub sidekriips (nt *n-ö* – nii-öelda, *v-o* – võib-olla).

